

MEMET BAYDUR • Tiyatro Oyunları

İletişim Yayınları 1408 • Memet Baydur Bütün Eserleri 5

ISBN-13: 978-975-05-0695-6

© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2009, İstanbul
2. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Belce Öztuna - Sina Baydur

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Defne İpek

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEMET BAYDUR

Tiyatro Oyunları

MEMET BAYDUR (1951-2001) Ankara'da doğdu. Ortaöğrenimini aynı kentte tamamladıktan sonra Londra'da Bedford College'da sosyoloji eğitimi gördü. Kendini tümüyle okumaya ve yazmaya adanmıştı. Caz müziğine ve sinema sanatına merak sardı. Altmışlı yıllarda tiyatroya sevdalandı. 1982-1986 yılları arasında yaşadığı Nairobi'de Kenya Toplu İletişim Okulunda sinema tarihi ve sinematografi dersleri verdi. İspanya'da bulunduğu sırada (1988-1992) Merkezi Madrid'de olan Uluslararası Akdeniz Tiyatro Enstitüsü'nün kurucu üyeleri arasında yer aldı ve adigeçen kuruluşun toplantılarında Türkiye'yi temsil etti. 1991'de Kadın İstasyonu adlı oyunu Fransızcaya çevrildi ve Marsilya'da Toursky Tiyatrosunda Electra Station adıyla sahnelendi. Oyunu kendi yönetti. 1992'den itibaren Bonn Tiyatro Bienali'nin Türkiye danışmanlığını yaptı. Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nda sinema tarihi dersleri verdi. Memet Baydur'un yayınlanmış olan yirmioç oyunundan çoğu Devlet Tiyatrosu tarafından ve özel tiyatrolarda sahnelenmiş ve sahnelenmeye devam etmektedir. Baydur, seksenli ve doksanlı yıllarda Türk tiyatrosunun önde gelen oyun yazarı olmuş, öyküleri, denemeleri, gazete yazılarıyla dikkat çekmiş ve oyunlarıyla tartışma yaratmıştır.

Yayınlanmış olan oyunları şunlardır: *Limon* (1982), *Gün Gece/Oyun Ölüm* (1982), *Yalnızlığın Oyuncakları* (1984), *Kadın İstasyonu* (1987), *Cumhuriyet Kızı* (1988), *Kuşluk Zamanı* (1988), *Yangın Yerinde Orkideler* (1989), *Maskeli Süvari* (1990), *Kamyon* (1990), *Düdüklüde Kıymalı Bamyas* (1991), *Vladimir Komarov* (1990), *Menekşe Korsanları* (1991), *Aşk* (1991), *Sevgi Ayakları* (1992), *Yeşil Papağan Limited* (1992), *Doğum* (1992), *Çin Kelebeği* (1994), *Tensing* (1993), *Genel Anlamda Öpüşme* (1993), *Kutu Kutu* (1994), *Elma Hırsızları* (1996), *Yalancının Resmi-Günebakan Cam Kırıkları* (1996), *Lozan* (2000).

Diğer kitapları: *Gözün Kahverengi Suyu* (öykü), *Örnek Suçlar* (Max Aub'dan çeviri), *Hepsini Okudunuz mu?* (denemeler), *Uccello'nun Kuşları* (denemeler), *Sesiz Güvercinler Ülkesinde* (denemeler), *Sinema Yazıları*, *Mektuplaşmalar* (Adalet Agaoglu ile yazışmalar), *Elveda Dünya Merhaba Kainat* (Memet Baydur anısına hazırlanmıştır).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
Limon.....	11
Yalnızlığın Oyuncakları.....	75
Kadın İstasyonu.....	123
Cumhuriyet Kızı	165
Yangın Yerinde Orkideler	219
Maskeli Süvari.....	271
Kamyon.....	319
Düdüklüde Kıymalı Bamya	369
Vladimir Komarov	415
Menekşe Korsanları.....	461
Aşk.....	509
Sevgi Ayakları.....	553
Yeşil Papağan Limited	599

Doğum.....	659
Çin Kelebeği.....	667
Tensing.....	675
Genel Anlamda Öpüşme.....	729
Kutu Kutu.....	739
Elma Hırsızları.....	783
Yalancının Resmi.....	829

ÖNSÖZ

Memet Baydur (1951-2001) Ankara'da doğdu. Ortaöğrenimini aynı kentte tamamladıktan sonra Londra'da Bedford College'de sosyoloji eğitimi gördü. Kendini tümüyle okumaya ve yazmaya adanmıştı. Caz müziğine ve sinema sanatına merak sardı. Altmışlı yıllarda tiyatroya sevdalandı. Eşi, Türkiye'nin kadın büyükelçilerinden Sina Baydur'un görevi dolayısıyla 1982-1986 yıllarında Nairobi'de, 1988-1992 yıllarında Madrid'de yaşadı. Yunus adlı bir oğlu oldu. Yeniden Ankara'ya yerleşti. *Kadın İstasyonu* adlı oyunu Fransızcaya çevrildi, 1991 de Marsilya da, Richard Martin yönetimindeki Toursky Tiyatrosunda sahnelendi. Oyunu kendi yönetti. Memet Baydur kısa ömrü süresince çoğu Devlet Tiyatrosu sahnelerinde ve özel tiyatrolarda sahnelenmiş olan yirmi üç oyun yazmış, seksenli ve doksanlı yıllarda Türk tiyatrosunun önde gelen oyun yazarı olmuştur. Öyküleri, denemeleri, gazete yazılarıyla da dikkat çekmiş, oyunlarıyla tartışma yaratmıştır.

Memet Baydur'un oyunları çağdaş geleneksel Türk mizah anlayışının buruk alaycı tavrını sürdüren, şaka ile ciddi arasında gidip gelen, gerçeğin benzerini değil, sahneye özgü oyun su bir gerçekliği yakalamaya çalışan yapıtlardır. Bu oyunların ayrıntularla dokunmuş eklemli yapısı içinde oyun kişileri, dü-

şünceler, duygular özgürce kendi gerçeklerini kurgularlar. Kimi oyunlarda, nedensellik, tipiklik, tutarlılık kurallarının bile isteye gözardı edildiğini duyumsarsınız. Dilin hünerli kullanılışına, sözcüklerin birbirleriyle şakalaşıp oynaşmasına ta nık olursunuz.

Memet Baydur'un amacı ezber bozmaktır. Benimsenmiş de ğerleri sorguya çeker. İçi boşalmış do ğruları, kalıplaşmış kural ları yerinden oynatmaya çalışır. Seyirciyi oyunun oyunsu tadını kaçırmayan bir düşünme, tartışma, irdeleme sürecine sokar. Onları sosyal rollerin, alışkanlıkların altındaki gerçekleri gör meye çağırır. Öfkesi kabalı ğa, hoyratlı ğa, zorbalı ğa karşıdır. İd diacılık, kendini be ğenmişlik, iki yüzlülük, doyumsuzluk ele ş tirdi ği zaaflardır. Bu zaafların insanın insancıl boyutunu kö reltti ğini, onu kuklalaştırdı ğını gösterir. Zorbalı ğa, kabalı ğa, iki yüzlülü ğe karşı çıkarken toplumsal sisteme gönderme yaparsa da hazır çözüm reçetelerine başvurmamıştır.

Memet Baydur'un oyunlarında, farklı ortamlardan, farklı sı nıflardan gelen insanların yan yana getirildi ğini görürüz. Yazar, ezberlenmiş düşüncelere ba ğlanmış olan, kendilerine biçilmiş rolleri oynayanlarla bu rolleri reddeden öfkeli insanları birlikte ele almıştır. Kendilerine çıkış yolu arayan, arayış sancıları çe kenlerin yanında günü gününe yaşayanlara yer vermiştir. Ben cil, doyumsuz, görgüsüz, anlayışsız olanın karşısına, özgüveni olanı, zeki olanı, insan sarrafı olanı çıkarmıştır.

Memet Baydur, bireyin dramını, bilmedikleri bir yere gel miş, tanımadıkları insanlara rastlamış, tuza ğa düşmüş kişilerin durumunda görmüştür. Kimi zaman, farklılı ğını özgürce ya şayan davetsiz bir misafir, bir garip gezgin, garsona benzeme yen bir garson, kimli ği belirsiz bir sanatçı, fazla zeki bir bar kı zı, gidecek yeri olmayan bir ihtiyar, bilge bir turist rehberi dü zene ayak uyurmuş sıradan insanları tedirgin edecek, kimi za man yörüngesinden sapmış bir uzay aracının kozmonotu, sa pa yolda kamyonu bozulmuş bir sürücü, yaşamının son günle ri ile kaçınılmaz son arasında sıkışmış bir yaşlı çıkışsızlı ğın bu nalımını yaşayacaktır. Sıradan kişilerle sıra dışı kişilerin karşı karşıya getirilmesiyle ortaya çıkan umulmadık durum çatışma-

ya dönüşemeyen bir iç gerilim yaratacak, dramatik olan, eylemin tıkandığı bu noktada yaşanacaktır.

Memet Baydur oyunlarının ortak yapı özelliği dramatik potansiyeli olan durumların bir ara zamana ve bir ara mekana yerleştirilmiş olmasıdır. Ara mekan, oyun kişilerinin, her zamanki yaşam alanlarının dışında geçici bir süre kalmak zorunda kaldıkları yer, ara zaman, kişilerin gündelik yaşam akışının dışına çıktıkları, bekleme sürecine girdikleri geçici süreçtir. Bu aykırı zaman ve mekan dilimi, rollerden soyunmak, değer yargılarını sorgulamak, kuralları irdelemek, kalıpları tartışmak için elverişlidir. Oyun kişileri, alıştıkları biçimde yaşadıkları yerden çıkıp, beklemek üzere geçici olarak buldukları yeni ortamlarda eski bağlarından arınmışlardır. Bu ortamda gevezelikler, yanlış anlamalar, şaşırtmacalar, dolaylı göndermeler asal sorgulamanın alt yapısını oluşturur. Yüzeydeki kaos, asal soruların algılanmasına ve sorgulanmasına olanak yaratacak biçimde düzenlenmiştir.

Memet Baydur oyunlarının dekoru, kostümü, ışığı, müziği konularında ayrıntılı açıklamalar yapmış ve bu açıklamaların titizlikle uygulanmasını istemiştir. Anlam bütünlemede görüntü dilinden yararlanılmış, eski ve güzel eşya, satranç tahtası, içki bardakları, zarif fincanlar, şemsiye, baston, tabanca, kuş kafesi, akvaryum balığı gibi nesnelere oyun kişilerinin kendine özgü kişiliğine ve durumun kültür ortamına ışık tutacak biçimde kullanmıştır. Müziğin olayları ateşleyici, atmosfer sağlayıcı, gerilim yaratıcı gücünden yararlanılmasını önermiş, duygu aktarımında klasik müzikten ve caz müziğinden destek sağlanmasını gerekli görmüştür.

Memet Baydur'un tiyatrosuna tiyatro tarihimizin gelişimi içindeki yeri bakımından yaklaştığımızda, yazarın yirminci yüzyılda tiyatromuza egemen olan mesaj ağırlıklı gerçekçi tiyatro anlayışından uzaklaşmış olduğunu görürüz. Bu bakımdan Memet Baydur için, tiyatromuzun modern sonrasına da eklenen modern yazarıdır, diyebiliriz. Oyunlarında gözlemlediğimiz alaycı, oyuncu, kuşkucu tavır, kendini sorgulama doğrultusunda geliştirilmiştir. Oyunlarının bütününe baktığı-

mızda onu giderek buruklaşan bir yazar olarak görürüz. Başlangıçtaki oyunsu tavrın altında yatan hü zün sonraki oyunlarında tutuklanmış öfkeye dönüşür. Şakalar, takılmalar gerçek iletişim sağlamada yetersiz kalmıştır. Kişiler hesaplaşmalardan yenik çıkmaktadırlar. Kimi uzaklaşmalar ölümle noktalanır. Zorbalığın, kabalığın, hoyratlığın egemen olduğu bir dünyada son sığınak sıradan insanda varlığını sürdürmeyi başaran zeka, mizah anlayışı ve düş gücüdür.

SEVDA ŞENER